

Medlemmene i styret for MOVAR IKS innkalles til møte:

**FREDAG 31. AUGUST 2018 KL. 08:00
I MOVARs ADMINISTRASJONS LOKALER, HUGGENES**

PROTOKOLL FRA STYREMØTET 15. JUNI 2018

Til behandling:

SAK NR. 7/2018

FORESPØRSEL FRA MOSSEFOSSENS VENNER TIL MOVAR IKS

SAK NR. 8/2018

REVIDERT MØTEPLAN FOR STYREMØTER I MOVAR IKS

SAK NR. 9/2018

BEHANDLINGSRUTINE FOR VARSLING I MOVAR IKS

O-SAK NR. 21/2018

DIREKTØRENS ORIENTERING MED SÆRLIG FOKUS PÅ BUDSJETTFORUTSETNINGER 2019
(Presenteres på møtet)

O-SAK NR. 22/2018

REGNSKAPS- OG LIKVIDITETSRAPPORTERING, INKL. PROGNOSE 2018
(Presenteres på møtet)

O-SAK NR. 23/2018

**AVSLUTNING PROSJEKT 551 – SAP - DRENERING OG SLUK PÅ LAGERPLASS FOR
HUSHOLDNINGSRENOVASJON**

Rygge, 23. august 2018

Brit G. Plassen (sign.)

Fredag 15. juni 2018 holdt styret for MOVAR IKS møte på Hotell Jeløy Radio, Moss.

7 medlemmer til stede av 8:

Av medlemmene møtte: Ketil Reed Aasgaard, leder
Nils-Anders Søyland, nestleder
Hege Solberg Sandtrø
Katrine Kerr Gammelsrød
Aud Helen Wernberg Øyen
Steinar Roos
Ole Martin Almvik

Forfall medlemmer: Tore Fredriksen

Forfall personlig
varamedlemmer: Per-Christian Rasmussen

Varamedlem med fast oppmøte: Bjørn Amundsen

Dessuten møtte: Inger-Lise Skartlien, Leder av representantskapet
Johnny Sundby, MOVAR IKS
Kaj-Werner Grimen, MOVAR IKS
Rolf-Ivar Buerengen, MOVAR IKS
Jon Jerry Tveter, MOVAR IKS

Tilstede var også varamedlemmene Nina Marie Olsen, Anita Wulvik, Carsten Arnt-Jensen og Dag Tarje Høiby.

Det var ingen innvendinger til innkallingen eller til sakslisten.

Protokollen fra møte 22. mars ble enstemmig godkjent. Styremøte nr. 3-2018 ble gjennomført som en beredskapsøvelse og det er ikke laget noen protokoll fra dette møtet.

STYRESAK NR. 6/2018

EVALUERING ETTER GJENNOMFØRT BEREDSKAPSØVELSE 26.04.2018

Direktørens forslag til vedtak:

Styret tar evalueringen av beredskapsøvelsen til etterretning, og ber administrasjonen innarbeide de forbedringsforslagene som fremkom etter øvelsen.

Behandling:

Styret oppsummerte erfaringene fra øvelsen og hva som eventuelt var forbedringspotensiale. Adm. direktør informerte om, og besvarte spørsmål om, bedriftens beredskapsplaner.

Styret ba seg fremlagt en fremtidig sak om en mulig fullmakt for adm.direktør/styret vedrørende økonomi i krise-/beredskapssituasjoner for behandling i styre og representantskap.

Votering:

Innstilling til vedtak ble enstemmig besluttet.

Vedtak:

Som innstilt.

STYRESAK NR. 5/2018

REVISJON AV STYREINSTRUKS FOR MOVAR IKS**Direktørens forslag til vedtak:**

Styret i MOVAR vedtar revidert styreinstruks.

Behandling:

Det var fremlagt en styreinstruks med forslag til et tilleggspunkt.

Det fremkom synspunkter til nytt punkt samt til eksisterende tekst og henvisning til lovverk. Styreinstruksen må sees i sammenheng med sak 4/2018. Styret ber om at det under punkt 5, «Styrets evaluering av daglig leder», legges til at styret oppnevner stedfortreder hvis leder eller nestleder er forhindret fra å delta på årlig medarbeidersamtale med daglig leder. Styret ba administrasjonen innarbeide og kvalitetssikre forslag til endringer i instruks før ytterligere behandling.

Votering:

Ved votering ble det enstemmig besluttet å utsette behandlingen av saken inntil momentene i sak 4/2018 er avklart.

Vedtak:

Saken utsettes.

O-SAK NR. 13/2018

DIREKTØRENS ORIENTERING

Adm.direktør oppdaterte styret på aktuelle prosesser og hendelser i selskapet, inklusive statusrapport på vedtatte prosjekter. Sistnevnte legges ut på styrets portal i Admincontrol. Presentasjonen vedlegges protokollen.

Sektorsjef VA redegjorde dessuten for hendelse i uke 23 med utløpsledning på Fuglevik RA.

O-SAK NR. 14/2018

STATUSRAPPORT ØKONOMI OG LIKVIDITET

Økonomi- og administrasjonssjef orienterte om økonomien i de ulike sektorene samt totalt pr. 31.05.2018. En oversikt over likviditeten på samme tidspunkt ble også kommentert. Presentasjonen vedlegges protokollen.

O-SAK NR. 15/2018

AVSLUTNING PROSJEKT 506 – UTSKIFTING AV HJULLASTER

Direktørens forslag til vedtak:

Saken tas til orientering.

Behandling:

Det var ingen behandling utover besvarelse på spørsmål av teknisk/økonomisk karakter.

Votering:

Innstilling enstemmig vedtatt.

Vedtak:

Saken tas til orientering.

O-SAK NR. 16/2018

AVSLUTNING PROSJEKT 549 – TOMTEKJØP INKLUDERT NY REGULERINGSPLAN FOR SOLGÅRD AVFALLSPASS

Direktørens forslag til vedtak:

Saken tas til orientering.

Behandling:

Det var ingen behandling utover fremlagte saksdokumenter.

Votering:

Innstilling enstemmig vedtatt.

Vedtak:

Saken tas til orientering.

O-SAK NR. 17/2018

AVSLUTNING PROSJEKT 612 – MIB – OMBYGGING BRANNSTASJON

Direktørens forslag til vedtak:

Saken tas til orientering.

Behandling:

Det var ingen behandling utover fremlagte saksdokumenter.

Votering:

Innstilling enstemmig vedtatt.

Vedtak:

Saken tas til orientering.

O-SAK NR. 18/2018

AVSLUTNING PROSJEKT 615 – MIB – OMBYGGING AV REN/SKITTEN SONE

Direktørens forslag til vedtak:

Saken tas til orientering.

Behandling:

Det var ingen behandling utover fremlagte saksdokumenter.

Votering:

Innstilling enstemmig vedtatt.

Vedtak:

Saken tas til orientering.

O-SAK NR. 19/2018

AVSLUTNING PROSJEKT 707 – MIB – NY FEIERBIL

Direktørens forslag til vedtak:

Saken tas til orientering.

Behandling:

Det var ingen behandling utover fremlagte saksdokumenter.

Votering:

Innstilling enstemmig vedtatt.

Vedtak:

Saken tas til orientering.

O-SAK NR. 19/2018

AVSLUTNING PROSJEKT 708 – MIB – NY FEIERBIL

Direktørens forslag til vedtak:

Saken tas til orientering.

Behandling:

Det var ingen behandling utover fremlagte saksdokumenter.

Votering:

Innstilling enstemmig vedtatt.

Vedtak:

Saken tas til orientering.

EVENTUELT

Det var ikke meldt inn saker til dette punktet.

Mer var ikke til behandling og møtet ble hevet kl. 10:30.

Ketil Reed Aasgaard
Leder

Nils-Anders Søyland

Aud Helen Wernberg Øyen

Hege Solberg Sandtrø

Katrine Kerr Gammelsrød

Steinar Roos

Ole Martin Almvik

VANN OG AVLØP

RENOVASJON

BRANN OG REDNING

DIREKTØRENS ORIENTERING 15.6.2018

Johnny Sundby, Adm. Direktør MOVAR IKS

STATUS STYRESAKER:

Nummer	Tittel	Oppsummert vedtak	Status	Ansvar/frist
S-sak 12/15	Vestby gjenvinningsstasjon – Vurdering	Dialog med Vestby kommune for å finne løsninger som totalt sett er bedre enn dagens.	Diskutert i budsjettmøte med Rådmann i Vestby. Notat oversendt Vestby kommune, men tilbakemelding om at de ønsker å avvente.	Avventer Vestby kommune 2018?
S-sak 9/17	ROS-analyse reservekraft Vansjø Vannverk	Administrasjonen utreder mulighetene for alternative strømforsyning basert på reservekraft	Innarbeides i budsjettprosess 2018-2021.	ADM Sept. 2017 Prosjektet flyttes til 2019 pga kapasitet, men data som grunnlag for prosjektet fremskaffes ila 2018.
S-sak 10/17 og S-sak 3/18	Fremtidig avløpsløsninger	Søke utsettelse/harmonisering av krav FRA/KRA. KRA overføres til FRA. Søke å finne løsninger på slam.	Søknad innvilget, jfr. O-sak 9/18 Milepælsplanen følges opp i prosjektet.	ADM fortløpende.
S-sak 1/18	Plan for brannverntiltak 2018	Styret ønsker informasjon om hvordan planen blir operasjonalisert og målene nås	Utarbeidet O-sak 12/18	ADM mars 2018
S-sak 4 R-sak 1	Årsberetning og regnskap 2017	Vedtatt i rep.skapsmøte i april.		

PROSJEKTER I ARBEID:

ADMINISTRASJON:

- Vi har ansatt ny Økonomi- og administrasjonssjef – Merete Ruud Tuskin!
- Avtale inngått med BDO, som blir MOVARs varslingsmottak.
  - Varsling kan skje anonymt via elektronisk løsning, eller man kan kontakte BDO.
  - Utarbeider nå varslingsrutine, varslingsplakat og plan for implementering 1. oktober.
  - Rolf-Ivar leder implementeringen.
- utfordringer med representasjon i ulike fora som f.eks. IUA, FYO, Øst.

RENOVASJON:

- MOVAR Næring AS har inngått kontrakt med Bane Nor om mottak av lettere forurensede masser fra ny jernbanetrasé (potensiell verdi 2019-2026 ca. 25-30 mill.)
- Felles avfallsplan (Hovedplan for husholdningsavfall) for MOVARs eierkommuner går nå til politisk behandling etter revisjon.
- I Vestby kommune vurderer avfallssug ifm utbygningsplanene i sentrum. MOVAR og Vestby kommune drar på befaring i Bergen 26-27.6.

 MOVAR

MIB:

- Etter ROS-analysen som ble vedtatt i 2016, har MIB videre med beredskapsanalyse og beredskapsplan for hele MIB.
  - Forventes fremmet for styret og rep.skap i høst.
- Styret har tidligere vedtatt, så senere fått prislisten for MIBs tilleggsoppdrag som O-sak.
  - Prislisten reguleres i hovedsak i tråd med KS sine standard takster.
  - Inntektene fra denne aktiviteten fremgår utansett av budsjettet som styret og rep.skapet behandler.
  - Vi ser derfor ikke behov for å fremme disse årlig, så sant det ikke er noe ekstraordinært.
- I en lang periode har det vært uvanlig tørt og varmt, og med ekstrem skogbrannfare.

SKOG- BRANN

**Åpen ild i skog og mark er
forbudt
fra 15. april til 15. september**

Forest fire
Any form of open fire in
Bane is prohibited in
woods and fields
between 15 April and
15 September.

Waldbrand
Offenes Feuer im
Wald und Feld ist in
der Zeit vom 15. April
bis 15. September
verboten.

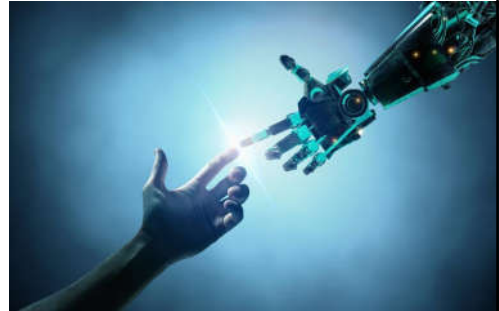

Skogbrann meldes til tlf. 110

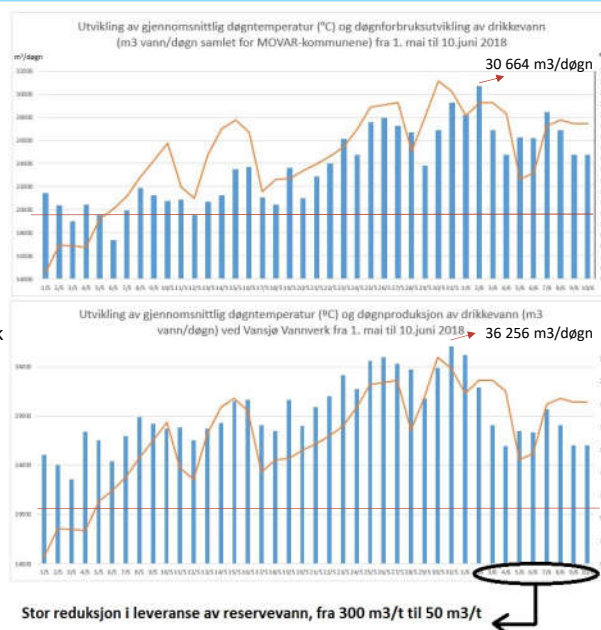
VANN OG AVLØP:

- 29.5. var representanter fra Vannbransjen samlet til en workshop med eSmart Systems AS.
- Workshopen kom i stand etter et møte Kjetil og Johnny hadde med eSmart Systems, med en etterfølgende invitasjon til utvalgte VA-virksomheter.
- Flere problemstillinger hvor maskinlæring og bigdata-analyse kan være verktøy ble definert.
- MOVAR vil foreslå en mindre gruppe som jobber videre med å konkretisere problemstillinger, som kan være aktuelle for en søknad om Innovasjonskontrakt.

Utvikling av middeldøgntemperatur , vannproduksjon og vannforbruk 1. mai til 10. juni 2018.

- Åpenbar sammenheng mellom vær og forbruk
- God trening
- Bekreftelse på god produksjonskapasitet

Forbruk i MOVAR-kommunene
Dvs, reservevann er trukket fra

Leveranse ut av Vansjø Vannverk
Dvs, reservevann inkludert

Orientering om utløpsledning fra Fuglevik RA som fløt opp og stenging av Ilastrand

Søndag 3.6: Telefonhenvendelse fra beboer. Utløpsledning delvis i vannoverflaten på innsiden av badebøyene

Mandag 4.6: Falck Dykkerservice (FD) ble satt på saken med å undersøke – ingen tegn til at lodd hadde falt av eller lekkasjer. Kontakt med Rygge kommune – enighet om å stenge stranden neste dag.

Tirsdag 5.6: FD påbegynte arbeider med å senke ledningen. Kontakt med Rygge kommune. Enighet om å stenge stranda

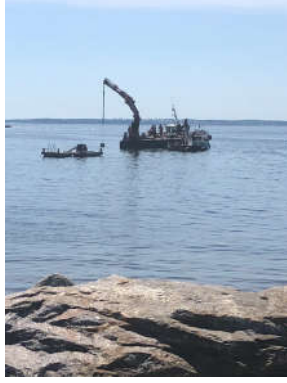

Onsdag 6.6: Utfordringer å få ledningen ned der den opprinnelig lå. Behov for å spyle opp en ny trasé.

Torsdag 7.6: Anbefaling om at ekstra lodder bør settes på for å unngå dette på nytt. Bestilling av lodder fra Vestlandet.

Fredag 8.6: Lodder ankom Kambo Marina. Lastet på lekter med kran. Fraktet til Ilastrand. Ferdigstilt 15:10. **Stranda åpnet for helgen.**

Mandag og Tirsdag 11-12.6: Stranda stengt pga sluttarbeider med å spyle loddene ned i bunnen. Arbeid ferdigstilt og stranda åpnet klokken tirsdag 12.6 kl 13:30

Kostnader: Ca. 285 000,-

VANN OG AVLØP

RENOVASJON

BRANN OG REDNING

REGNSKAP PR. 31. MAI 2018

Inklusive notat om likviditet.

Rapportering på avvik mellom regnskap og budsjett.	Adm. & Tekn.	Vann & Avløp	Reno	MIB	Regnskap 31.05.2018	Budsjett 31.05.2018
Omsetning	●	● ●	●	●	131 378	133 666
Varekjøp	●	● ●	●	●	36 454	39 944
Personal	●	● ●	●	●	43 825	46 084
Driftskostnader	●	● ●	●	●	30 341	29 865
Avskrivninger	●	● ●	●	●	13 537	13 022
Renter	●	● ●	●	●	1 9337	2 259
Resultat (overskudd)	●	● ●	●	●	-5 289	-2 493

LIKVIDITET	Pr. 31.05.2018	Pr. 01.01.2018
Innestående på bank (Inklusive skattetrekkmidler, eks etterbruksfond)	46 085	42 223
Kortsiktige fordringer	20 967	25 601
Påløpt prosjektkostnader i forhold til opptatt byggelån.	-2 728	4 840
SUM	64 324	72 664
Kortsiktig gjeld , inkl. leverandører, FP og off. avg.	31 752	53 796
Arbeidskapital	32 572	18 868

Likviditeten har vært tilfredsstillende så langt i 2018 og arbeidskapitalen er tilbake der den har vært i tidligere oppstillinger.

Alle lån som ble bevilget for 2017 er hentet inn, inklusive de som ble vedtatt som eget punkt om 2017 til budsjettet 2018. Man har startet opplåning for noen av prosjektene som ble vedtatt startet og belånt for 2018, og hvor det har kommet prosjektkostnader av betydning. (Pr. 01.01.18 var det korts. Gjeld på 15 mill. vedrørende oppgjør tomt Solgård.)

Forutsatt at driften av de ulike sektorene går som budsjettet skal det være stram med tilfredsstillende likviditet i hele 2018. Imidlertid har vi frigjort en plasseringskonto vi har i KLP med virkning fra 10. juli, som vi har som reserve gjennom sommeren. Dette er midler vi forventer å kunne sette tilbake på 30-dagers «sperring» igjen over sommeren. Dette er noe vi gjør for å oppnå litt mer enn nullrente på innskuddet.

Selvkostfondene er pr. 01.01.18 på kr. 16 993, ned fra 26 541' pr. 01.01.17 og 36 901' pr. 01.01.16. Vi ser for øvrig at Avløpsområdet høyst sannsynlig vil ende med et negativt selvkostfond i løpet av 2018.

STYRET FOR MOVAR IKS

Styresak 7/2018

FORESPØRSEL FRA MOSSEFOSSENS VENNER TIL MOVAR IKS

Fremlagt:

- Brev og dokumentasjon fra Mossefossens Venner, 27.6.2018

Direktørens forslag til

VEDTAK:

1. **MOVAR avstår fra å tre inn som avtalepart på vegne av Mossefossens Venner, i avtalen som fordrer istandsetting og vedlikehold av det gamle vannverket i fossen, jfr. foreningens forespørsel.**
2. **Mossefossens Venner oppfordres til å komme tilbake med en plan for istandsetting, finansiering og bruk av det gamle vannverket, og en konkret forespørsel om støtte.**

SAKSORIENTERING:

Styreleder og Adm. direktør deltok i et møte og en befarings ved Moss Gamle vannverk 26.4.2018, etter ønske fra Mossefossens Venner. Mossefossens Venner er en ideell medlemsorganisasjon som jobber aktivt for å ivareta området rundt Mossefossen, som kulturhistorisk område.

Nettopp ved Mossefossen ligger regionens første kommunale vannverk, som ble etablert i 1876, samtidig med byens brannvesen. Bakgrunnen for etableringen av vannverket var først og fremst bybrannene som hadde herjet Moss i 1807, 1808 og 1858. Bygningen og historien er således en forløper til den virksomheten som MOVAR driver i dag.

Mossefossens Venner gjennomførte i 2005/2006 en mindre rehabilitering av bygningen, først og fremst for å sikre at regnvann ikke skulle trenge inn i bygget. I dette arbeidet bidro MOVAR med 100 000,- av totalt 600 000,- som ble samlet inn og gitt i gaver.

Mossefossens Venner ønsker nå å overlate ansvaret de er påtatt seg i tråd med tinglyst erklæring av 21.11.2000 til MOVAR, da foreningen ikke ser seg i stand til å ivareta dette selv.

Se vedlagt brev fra Mossefossens Venner for utfyllende informasjon.

Slik administrasjonen leser foreningens forespørsel, så ønsker foreningen:

1. At MOVAR ta et aktivt ansvar og eierskap til prosjektet med rehabilitering av det gamle vannverket til by jubileet 2020, og deretter drift og vedlikehold av bygningsmassen, i tråd med den tinglyste avtalen. Foreningen vil bidra med omvisning og bruk av vannverket, i samarbeid med Moss industrimuseum.
2. At MOVAR yte økonomisk støtte til et slik prosjekt og evt. fremtidig drift av bygningsmassen/utstillingen.

Administrasjonen ser at et rehabilitert vannverksbygning vil bidra til å fortelle en viktig historie, en historie som ledet frem til dannelsen av MOVAR. Vannverket kan benyttes aktivt til å sette fokus på viktigheten av vann i dag, både som næringsmiddel, for sanitære forhold, samt i forhold til brannberedskap (slukkemiddel). For å kunne bruke lokalene, som er av begrenset størrelse, vil det være nødvendig å få til et samarbeid med Moss by- og industrimuseum for å huse større grupper. Videre er bygget, som det fremgår av det vedlagte materialet fra foreningen, avhengig av en kraftig opprusting.

I forhold til det å skulle overta hele prosjektet (punkt 1), så innehar ikke MOVAR i dag kapasitet til å påta seg dette ansvaret. Vi kan heller ikke se at dette ligger innenfor selskapets kjernevirksomhet, selv om et selskap som MOVAR må være forberedt på å ta samfunnsansvar. Videre anser administrasjonen det som risikofylt å tre inn avtalen, da MOVAR vil kunne måtte finansiere en betydelig andel av prosjekt og drift, om andre aktører uteblir fra et spleiselag. Administrasjonen kan vanskelig se at dette, foruten en andel knyttet til informasjonsarbeid, kan eller bør belastes innbyggerne/selvkostområdene. Dette vil således måtte belastes selskapets frie egenkapital og likviditet. Som kjent for styret, er likviditeten allerede presset. Administrasjonen vil derfor fraråde at MOVAR inntar en slik rolle, slik foreningen Mossefossens Venner ønsker.

Når det gjelder å gi økonomisk støtte enten til prosjektet med rehabilitering og/eller fremtidig drift, så bør det gjøres en selvstendig vurdering av dette spørsmålet, når/hvis det fremlegges en plan for istandsetting, finansiering og bruk av det gamle vannverket. En økonomisk støtte og et samarbeid kan sees i sammenheng med disse planene, og de mulighetene som ligger i å drive informasjonsarbeid med utgangspunkt i det gamle vannverket.

Rygge, 6. august 2018

Johnny Sundby (sign.)
Adm. direktør

18/313-1

3 JUL 2018

Mossefossens Venner

Søndre Elvegata 3D, 1597 Moss

Movar
Kjellerødveien

Moss 27. juni 2018

Gjenpart: Fredriksborg Eiendom
Kvernhuset AS
Moss By- og Industrimuseum
Moss kommune
Byantikvar Berit Kolden
Fylkeskonservatoren
Riksantikvaren

Moss Gamle Vannverk – en kulturhistorisk perle

Mossefossens Venner henvender seg med dette til Movar, med ønske om at Movar blir med på å ta ansvar for at Moss Gamle Vannverk kan bli tatt vare på for fremtiden. En viser til møte og befaring en har hatt med styreleder i Movar og Movars direktør.

Før vi redegjør for hvilket samarbeide og hvilke løsninger vi kan tenke oss å foreslå, skal vi forsøke å gi en kort orientering om Mossefossens Venner, Moss Gamle Vannverk og vannverkshistorien i regionen.

Mossefossens Venner er en ideell medlemsorganisasjon, som ble stiftet 14. august i det nasjonale kulturminneåret 1997, da «Mossefossen og området rundt» ble valgt til byen fremste kulturminne. Foreningens formål er bl.a. å:

- Arbeide for økt kunnskap om og forståelse for Mossefossens historie og betydning som grunnlag for næringsvirksomhet, industri, bosetting og bydannelse.
- Kartlegge og beskrive tidligere virksomhet og kulturminner knyttet til Mossefossen og områdene i og omkring Morsa vassdraget.
- Arbeide for å bevare bygninger, konstruksjoner, gjenstander og øvrige kulturminner i området.
- Støtte opp om arbeidet i Moss by- og industrimuseum.
- Arrangere «Mossefossens Dag», byvandring, temamøter og annet som kan bidra til å gjøre fossenområdet kjent og attraktivt.

«Mossefossen Dag» er blitt offisiell flaggdag, og utvidet med en rekke kultur arrangementer under Kristian Fredrik dagene hvert år. «Konventionsgården, Mossefossen og Møllebyen» ble valgt til byens tusenårssted i år 2000. Under det forestående byjubiléet i 2020 vil fossen området stå i fokus.

Moss Gamle Vannverk er regionens første kommunale vannverk. Det så dagens lys i 1876, samtidig som man også opprettet byens brannvesen. Bakgrunnen for etableringen av vannverket var de store bybrannene som raserte store deler av byens trehusbebyggelse i 1807, 1808 og 1858. Vannverket ble bygget i et mindre murstenshus ved fossen nedenfor Lillebro. Det ble bygget med to store stempelpumper, som ble drevet av et overfallshjul med vann direkte fra fossen. Vannet som skulle leveres ble også tatt direkte fra fossen – uten noen form for rensing. Samtidig med vannverket ble det anlagt vannledninger og et vannbasseng på Klommesten.

Byen hadde på den den tid ca. 5000 innbyggere.

Det vises til mer informasjon i vedlegg nr. 1.

Dette vannverket eller pumpehuset var i drift fram til 1938, bare med den endring at de vandrevne pumpene ble erstattet med elektriske pumper i 1920. Det ble samtidig også etablert en trafostasjon i etasjen over. Den var i funksjon også en tid etter at pumpene ble satt ut av drift, etter at det i 1938 ble bygget et nytt vannverk i Vogtsgate (nå Abels gate) vis a vis Nesparken. Fra da av var det gamle vannverk overlatt til seg selv og tidens tann.

Vannverksutviklingen i regionen etter den tid kan kort fortelles slik:

Vannverket i Vogtsgate, som hadde sandfiltrering og klorering, var i drift fram til 1968, da vannverket på Kjellerød ble satt i drift. Fullrenseanlegget på Kjellerød ble satt i drift i 1985.

Utviklingen i de øvrige 4 Movar kommunene kan oppsummeres slik:

De var typiske landkommuner med mye spredt bebyggelse til langt ut på 1900-tallet, og vannforsyningen var basert på lokale private løsninger med brønner.

Randbebyggelsen mellom Moss og Rygge fikk vann fra Moss. Rygge har aldri hatt et eget kommunalt vannverk. Da utviklingen av Rygge Flystasjon kom på 1950-tallet, bygget forsvaret et vannverk som også forsynte deler av Rygge. Fra 1968 fikk Rygge vann fra Fellesvannverket.

Vestby har, bortsett fra et lite vannverk i Son, ikke hatt kommunalt vannverk. Vestby ble kjøper av vann fra Fellesvannverket fra ca. 1970.

Råde har ikke hatt egen vannproduksjon, bortsett fra et lite pumpeanlegg ved Karlshusbunden. Råde har fått vann fra Rygge, og noe fra Fredrikstad i syd.

Våler har heller ikke hatt kommunal vannproduksjon, men har hatt et privat andelslag i østre del, og etterhvert fått vann via Moss fra Fellesvannverket i den vestre delen.

Dette får være nok om historien. Om ønskelig kan Mossefossens Venner stille med personer som kan gi utfyllende orientering i Movars styrende organer.

Rehabilitering av Moss Gamle Vannverk

Kvernhuset AS har gitt Mossefossens Venner vederlagsfri bruksrett til «Vannverket».

Kopi av den tinglyste erklæring om bruksrett med forpliktelser og vilkår - se vedlegg 2.

Mossefossens Venner har lenge hatt et ønske om å kunne etablere en utstilling om regionens brannvern- og vannforsyningshistorie i bygningen, i nært samarbeide med Moss by- og industrimuseum og Movar. Å få dette på plass til byjubileet i 2020 er en ønskedrøm.

I 2005/06 ble det gjennomført en omfattende oppussing og opprydding i vannverket. Bl.a. ble det lagt nytt tak med «gammel» takstein, og utbedring av skader i murstein, fuger, beslag og treverk/dører. Dette ble finansiert av tilskudd fra flere offentlige instanser og private sponsorer. Bl.a. var Movar, fylkeskonservator og fylkesmannen viktige bidragsytere og støttespiller. Det ble totalt mottatt ca. kr. 600 000 til gjennomføringen av prosjektet. Nå er det gått noen år, og tidens tann gjør at det igjen må tas nye tak. Vi viser her til uttalelsen fra fylkeskonservatoren (se vedlegg 3), som viser at det er omfattende svakheter som må utbedres. I tillegg er nå det gamle vannverket tatt med som en verneverdig bygning i byens reviderte kulturminneplan i 2017. Det vises her til den kulturhistoriske uttalelsen fra byantikvar Berit Kolden (se vedlegg 4).

Det videre arbeid – hva nå?

Mossefossens Venner har hatt en ambisjon om at en full restaurering skal være klar til byjubileet i 2020. Vi ønsker også å få på plass en omfattende dokumentasjon med beskrivelser av den historiske utvikling med modeller, figurer og tegninger m.m. som grunnlag for at bymuseet kan lage en spennende utstilling om vannforsynings- og brannvern historien i Mosseregionen.

Vi er kommet til at denne oppgaven er for omfattende til å kunne bli kvalifisert ivaretatt av en liten gruppe ivrige pensjonister med stigende gjennomsnittsalder og høy turn-over. Det gamle vannverket er unikt. Det er en historisk perle, og det er sjeldent; om ikke det eneste i sitt slag i Norge?

Det må tas vare på, og vil kunne bli et glimrende besøksanlegg for skoleklasser, samfunnsinteressert publikum og fagfolk som arbeider i vannforsyningssektoren. Sagt på en annen måte: Ansvar for det gamle vannverket må ligge på et system som er der i morgen, om 10 år og om 100 år. Det er ikke en «bærekraftig» løsning å satse på 80-årige ildsjeler.

Vi er kommet til å ville foreslå at Movar går inn i en slik rolle. Historisk er det en direkte linje fra det gamle vannverket til det som nå er Movars hovedoppgave - vannforsyningen til hele regionen. Grunnlaget for M.I.B. var etableringen av vannverket og brannvesenet i 1876.

Tidligere var vannverk og brannvesen som siamesiske tvillinger. Det var ansatte i brannvesenet som betjente vannverket i Moss helt fram til 1968. Og ikke minst; Movar har den kompetansen som skal til for å holde dette i hevd i årene som kommer.

I en framtidig løsning, der Movar har et hovedansvar for bygningens tilstand og vedlikehold, kan Mossefossens Venner tenke seg å være en avtalepart, som i nært samarbeide med by- og industrimuseet har ansvaret for å vise fram anlegget, føre tilsyn og sørge for renhold. Bymuseet har i mange år besøkt vannverket med skoleklasser, og vil være naturlig som ansvarlig for den museumsfaglige utforming av den planlagte utstilling i bygningen.

Vi ber om at det vi her foreslår legges fram for de styrende organer i Movar. Vi deltar gjerne i utredningsarbeid med sikte på å komme fram til hvordan dette kan organiseres.

Mossefossens Venner har et ønske om å gjøre våre intensjoner med bruken av det gamle vannverket kjent for allmennheten. Vi kan tenke oss å kontakte lokale medier om dette i nær fremtid. Vi vil i så fall at dette skal skje i nært samarbeide med Movar, Moss by- og industrimuseum og byantikvaren.

Med vennlig hilsen
På vegne av Mossefossens Venner

Per Arild Simonsen
leder

Sverre Gulbrandsen

Vedlegg:

- Nr. 1 Moss bys første vannverk – Trykksak
- Nr. 2 Tinglyst erklæring om rett til bruk av den gamle vannverksbygningen
- Nr. 3 Tilstandsvurdering fra fylkeskonservatoren
- Nr. 4 Kulturhistorisk uttalelse om Moss første vannverk, fra byantikvar Berit Kolden

TINGLYST

22 FEB 2001

MOSSEFOSSEVEIETT

1543

ERKLÆRING

Undertegnede Kværnhuset AS, org. Nr 971 220 198, gir som hjemmelshaver til eiendommen gnr. 2 bnr. 910, med dette foreningen Mossefossens Venner vederlagsfri bruksrett til den på eiendommen stående bygning betegnet "Vannverket".

Mossefossens Venner er forpliktet til å sette bygningen Vannverket i stand med sikte på å bevare bygningen som industrielt kulturminne samt til å undergi bygningen til enhver tid forsvarlig vedlikehold. Istandsettelse, vedlikehold og drift av bygningen skal til enhver tid skje i samråd med Moss by- og industrimuseum. Kommersiell virksomhet tillates ikke i bygningen, med mindre det på forhånd er gitt samtykke av Kværnhuset AS, og at formålet er å finansiere istandsetting og vedlikehold av bygningen.

Mossefossens Venner er ikke berettiget til å transportere sin bruksrett til andre. Dersom foreningen skulle opphøre, endre formål eller slås sammen med en annen beslektet organisasjon, er inndertid Kværnhuset AS innsatt på overføre denne kontrakt til en annen av Mossefossens Venner anbefalt ideell forening med tilsvarende formål og hensikt for bruk av bygningen. Dersom en slik løsning ikke er mulig, skal denne tinglyste erklæring, med tilhørende rettigheter og forpliktelser, kunne overføres til Moss by- og industrimuseum.

Denne erklæring kan tinglyses på gnr. 2 bnr. 910 og er bindende for Kværnhuset AS og evt. rettsetterfølgere. Kostnadene til tinglysningen bæres av rettighetshaveren.

Moss, 21. november 2000

Kværnhuset AS

Org. Nr 971 220 198

Foreningen Mossefossens Venner og evt. senere rettsetterfølgere aksepterer de forpliktelser som følger av ovenstående erklæring.

Moss, 21. november 2000

Per A. Siverson
Mossefossens Venner

TINGLYST

22 FEB 2001

MOSSEFOSSEVEIETT

1543

Per A. Siverson

MOSS KOMMUNE
Att: Byantikvar Berit Kolden
Postboks 175
1501 MOSS

Vår ref.: 34331/2018 - 2018/4944

Deres ref.:
Dato: 13.02.2018

Vannverket i Mossefossen - Fossen 8 - Gbnr. 2/923, Moss kommune - Tilstandsvurdering av Fylkeskonservatoren av Mossefossens eldste eksisterende vannverk

Tilstandsvurdering

Fylkeskonservatoren var på befaring på stedet 10.1.2018. Vi gjorde da en enkel okulær tilstandsvurdering av bygningen og noterte følgende.

Vannverket

Generelt

Generelt bør samtlige fuger på fasadene ses over og eventuelt fuges om. Det virker slik at det er en del fuger av sementmørtel, hvilke blir altfor stive og tette. Opprinnelig har det vært kalkfuger. Det beste hadde vært å bruke hydraulisk kalkmørtel, fordi at den er mye mer fleksibel og klarer av å stå imot en god del vann. Dette er meget viktig på en bygning som ikke er oppvarmet og står i et fuktig miljø.

På ytterveggene ved hele trafoen, samt vestvegg, er det fuger med profilering (pølsefuger), men det kan vi ikke se spor av på de andre veggene.

Sydfasade

Alt av rester av vannrenne og vertikal føring for luke har blitt fjernet.

Se over og eventuelt rustbehandle tannhjulsregleringen.

Den øverste del av gavlen må ses over, både hva gjelder fuging av mørtel og blikkdekking. På noen steder, nedre del mot både øst og vest, holder ikke blikket tett. Nedre del, på østsiden, mangler blikk.

Østfasade

Det er to langsgående flattjern, som holder ytterveggene på plass. De må ses over og evt.rustbehandles. Det er viktig å se til at det ikke renner inn vann bak jernet, dersom det gjør det, bør det tettes med kalkmørtel.

Fugene rundt mursteinen på det nordre flattjernet er nesten ubefintlige, hvilket har medført at vann renner rakt in i murverket. Den del hvor ligger under jord og må graves frem, slik at det er mulig å sjekke tilstand på hele jernet og at den ikke ligger i fuktig jord. All kratt må fjernes, da det binder fukt på stedet. Det beste hadde vært å grave vekk matjorden også.

Nedløpet fra hengrennen er altfor kort, hvilket innebærer at deler av regnvannet fra nedløpet havner på mursteinsveggen. Den beste måte å gjøre det på er å forlenge nedløpet, med en litt bøye hvor muren blir litt tykkere. På nedre del av vegg, mot fjellet, er fugene i meget dårlig stand.

Nordfasade

Den virker å være helt grei.

Vestfasade

Nedløpet fra hengrennen fører vannet direkte ned på jordet. Problemet med dette kan vi se ved hullet i nederdel av den støpte muren like ved trappa. Mest sannsynlig har dette kommet til av den fukt som nedløpet danner. Nedløpet bør forlenges, slik at regnvannet ledes forbi og ender på lempelig sted nedenfor den støpte muren. Det er viktig å se til at det ikke renner inn vann bak flattjernet, dersom det gjør det, bør det tettes med kalkmørtel.

Ovenfor døren sitter et eldre feste til ytterbelysning av modell Kvarnlampa. Det har sprukket, men vi ser hvilken fin utforming det har hatt. Det finnes lignende lamper i nyproduksjon å få tak i. Det skulle være både fint og funksjonelt å få en slik lampe på plass. Det eldre festet bør bevares på lempelig sted i pumpehuset.

Yttertak

Yttertaket er omlagt for ikke lenge siden. Det er lagt om med brukt takstein, som ligger på en minimal strølekt. Under lektene ligger en underlags papp. Dersom det blir problemer, slik at steinen får frostsprengning, bør man vurdere å legge ny tykkere lekt som gir mer lufting mellom takpapp og takstein.

Vannhjul

Vannhjulet bør ses over og eventuelt rustbehandles. Alt av treverk bør ses over. Åpningen mot sør bør settes igjen med lempelig gitter i ubehandlet sink og en mindre låsbar døråpning, slik at man kan komme til med rundvising av grupper og for vedlikehold. Gitteret bør settes opp på innsiden av åpningen, slik at det blir minst synlig. Dersom det er slik at deler av vannhjulet står i jordet, bør det graves vekk jord, for å forebygge fremtidige råteskader på både hjul og treverk. Noen av trebordene er fjernet. Kan være fint å ikke lage de, fordi at da har man tilgang til å komme inn for å inspisere inne i hjulet.

Maskineri

Samtlige deler bør ses over.

Interiør

I-bjelkene i det hvelvete innertaket bør sjekkes, slik at de er i god stand. Eventuelt bør de rustbehandles. Vi kan se en del saltutfelling i hvelvet, mest sannsynlig er det et resultat av plattingen ovenfor, som det bør gjøres noe ved.

På østvegg har deler av pussen, med deler av murstein løsnet. Mest sannsynlig har dette å gjøre med fukt på utsiden av vegg.

Trafostasjon

Sydfasade

Den virker å være i god stand. Det sitter et blikkeslag, mot yttertak på vannverket, som virker å være relativt nytt. Det hadde vært fint å se på stedet hvor det slutter. Spesielt under hengrennen virker det å være dårlig med fuging. Kan det være slik at hengrennen er aningen for kort?

Østfasade

Her mangler det hengrenne, hvilket medfører at regnvann fra taket renner ned over fasade og videre ned på plattinga. Vi vil sterkt anbefale at det settes opp en hengrenne i sink med nedløp ut mot hjørne mot nord.

Nordfasade

Den eldre ståldøren er meget tung o rusten. Den bør rustbehandles og males, samt justeres, slik at det er mulig å stenge den igjen å låse. Når den skal være åpen bør den kunne settes opp med noen form av låshasp, slik at den ikke slår igjen når folk går forbi. Hele nederdel av karm er meget rusten og må restaureres. Det bør lages noen form av vannbrett både over karm og under karmbunnstykket, slik at regnvannet ikke renner videre på fasaden eller ned på dørblad.

, mot vei, må det tas noen grep for å få til å fungere på en god måte. Vi ser at bygningen tar en god del skade av at det renner vann langs med veien, men også ned utmed fasaden. Spesielt avrenningen må ses over, altså regnvannet må renne vekk fra nederdel av vegg og ikke stå igjen eller renne mot.

Slik vi ser det så fungerer ikke nåværende løsning. Vi ser videre at fugingen er meget utsatt. Dessuten har det begynt å vokse litt kratt og gress. Det må renskes og ses over. Det ville være viktig å se på hvor regnvannet tar veien, når det regner mye.

Vestfasade

Se over tetting rundt vinduet. Solbenken under vinduet bør fuges om, slik at den blir tett. Per i dag mangler det nesten helt fuger. Det må ikke renne inn vann mellom vindu og solbenk.

Langsgående flattjern, må ses over og evt.rustbehandles. På jernets søndre del har fugene løsnet og det kan renne inn vann i murveggen. Det bør ses over og tettes igjen med kalkmørtel.

Utvendig trapp mot yttervegg er i dårlig stand og bør ses over.

Yttertak

Det er vanskelig å se yttertaket, men vi forstår i alle fall at det er meget svak helling.

Piper

Det finnes to piper på bygningen.

Den ene sitter i trafostasjonens sørøstre hjørne og den brukes per i dag, gjennom en elektronisk vifte som slås til eller av i trafostasjonen.

Ventilasjonen via pipen må ikke settes igjen, da den er uhyre viktig for fremst innvendig klima i pumpeverket. Viktig er å sjekke dersom det virkelig trengs en elektronisk vifte som driver. Det burde fungere godt uten den og da kunne man fjerne pipens overdel. På pipens nederdel mot øst, mangler det blikkeslag mot yttertak. Dette må det ordnes med.

Den andre pipen er på enn finurlig måte innbygget i vestfasade. Den brukes ikke per i dag, men man kunne med fordel ta opp et hull fra pumperommet for å få til enda mer ventilasjon. Mest sannsynlig trengs det ikke en vifte for å få den til å fungere.

Utvendig platting mot øst

Her har vi en utfordring. Mot døren inn til trafoen kan vi se en type av plater. Det er i senere tid blitt støpt på dette. Her bør hele plattingen ses over grundig, slik at det blir gjort en god vurdering av hva som kan og bør gjøres. Problemet er hvor regnvannet tar veien, mest sannsynlig blir det stående og det er ikke bra. Det beste hadde vært å få til en svak helling mot øst eller nord, slik at regnvannet renner vekk og ikke trekker ned i underliggende konstruksjon. Det å sette opp hengrenne vil selvfølgelig redusere mengden regnvann, men plattingen virker ikke å være tett.

Dersom man får til en helling bør det i avslutningen av plattingen bygges opp en dryppnese, slik at vannet ikke renner ned over fasade. Hvis man får til en helling mot øst, bør det settes opp en hengrenne der.

Interiør

Eksisterende ventil mot vest er satt igjen. Den bør tas opp igjen for å kunne brukes, men det trengs noen type av anordning for å på en enkel måte kunne regulere den.

På innertaket flasser fargen av betydelig. Enten er det malt med en moderne malingtype som er altfor tett, eller så er det dårlig grunnarbeid. Det kan også være fuktgjennomslag fra yttertak, eller en kombinasjon av alle de tre.

Viktig er å få en god blikkenslager å se over å sjekke at yttertaket er tett.

De kappede elkablene i bygningens nordvestre hjørne må bli igjen, slik de er per i dag. Det er tydelige spor etter tidligere bruk.

Prioriterte tiltak

- Se over samtlige utvendige fuger
- Se over samtlige utvendige plattjern, slik at de fungerer og at det ikke renner inn vann bak.
- Ordne med plattingen mot øst, slik at den blir tett og at det ikke blir vann stående.
- Sjekke yttertak på trafo
- Ordne med hengrenne og nedløp på østre fasade av trafo
- Ordne med begge nedløpene, slik at regnvannet ikke havner på vegg eller hvor det kan underminere jorden.
- Ordne med beslag mot øst på pipen som er i bruk.
- Grave vekk jord ved østfasades nederkant og renske fra kratt, slik at det er mulig å inspisere hele plattjernet, men også for å
- Sett opp gitter ved vannhjulet, for å forebygge brann og eventuell skadegjørelse
- Lage nytt blikk ved deler av mursteinsgavlens overdel mot sør, spesielt i nederkant.
- Fundament ved nordfasade av trafo, må ses over. Vannavrenning fra fasade og gaten må fungere på en god måte.
- Ståldøren ved trafoen må restaureres

Antikvariske tanker

Vinduet med laminert glass på sørfasade hører ikke hjemme på denne bygningen. Det føles meget merkelig og uforståelig når du ser det svære vinduet. Vi har dog forståelse for at man satt in det i samband med at vannrennen ble tatt vekk, men skulle heller ha foredratt en type av doble trelemmer, som kunne åpnes utfra. Da ble det også mulig å få tilgang til det "rommet". Det er viktig å se over en løsning som muliggjør det å komme inn for å kunne besiktige stedet ovenfor vannhjulet.

Det er viktig å få på plass en riktig god belysning som tydelig kan vise på de viktige delene i maskinrommet, men som også kan bidra til riktig atmosfære. Det gjelder også vannhjulet.

Det hadde vært fint dersom man kunne sette opp et skilt med bilder som tydelig viser de forandringer som har skjedd og hvordan vannverket har fungert rent teknisk over tid også det å lage en modell i passende skala hadde anskueliggjort dette på en meget god måte.

Med hilsen

Dette dokumentet er elektronisk signert av
Stefan Ädel
antikvar
Dir. tel. 69 11 75 41

Mossefossens Venner

Deres ref.:

Vår ref.: 18/1024-2- BKO

Dato: 12.03.2018

Kulturhistorisk uttalelse Moss første vannverk i Møllebyen, Fossen 8 2/923

Moss er en av Norges eldste industribyer, og fossen la grunnlaget for industrien. Vannveiene ga energi til industrien og fungerte som ferdselsåre. Industrihistorien langs Mosseelva og fossen går tilbake til drift av kverner fra 1100-tallet. De to første vandrevne sagene fra 1503 regnes for å være blant de første i Norge. På 1600-tallet var det 50 sagbruk og møller som brukte fossen som energikilde. I 1704 ble Moss Jernverk etablert ved fossen. Byen vokste og fikk bystatus i 1720. Mot slutten av 1800-tallet var Moss landets tredje største mølleby. Industriområdet rundt fossen er kalt Møllebyen.

Vannverket ligger i Møllebyen. Forbi Møllebyen passerer den Fredrikshaldske Kongevei, som var den gamle hovedveien mellom Oslo og København, anlagt på 1600-tallet. Den gamle kongeveien krysser Mossefossen over Storebro, og er et historisk veganlegg som har beholdt sin opprinnelige trase.

Moss hadde bybranner i 1807, 1808 og 1858. Industrivirksomheten vokste fra midten av 1800-tallet, med blant annet mølledrift, sagbruk, og brenneri, samt etableringen av M.Peterson i 1883. Byen hadde behov for et kommunalt vannverk, som både skulle skaffe vann til industrien, og være sikring mot branner. Etter den siste bybrannen ble det bygget vannverk (1876), brannstasjon (1877), og innført murtvang (1879). I 1881 herjet nok en bybrann i Moss som tok med seg området langs Kongensgate og Øvre torg.

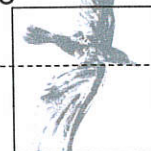
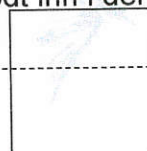
Det kommunale vannverket som sto ferdig i 1876, med mekanisk pumpeverk fra Akers Mekaniske Verksted, ble drevet av vann fra fossen. Pumpehuset ble bygget i teglstein, med drivhjul og trerenne fra fossen. I 1920 var det behov for større pumpe i vannverket, og vannverksbygningen ble påbygget med en ekstra etasje over deler av bygningen for å gi plass til den større pumpen. Det ble også bygget et sidebygg mot vest, men dette er revet en gang etter 1960. Vannverket var i drift fram til 1960-tallet.

Det gamle vannverket som kulturhistorisk verdi, viser historien til en sentral del av infrastrukturen, selve vannforsyningen. Vannverket er det siste gjenværende bevis på hvordan kraften i fossen ble tatt i bruk før elektrisiteten ble drivkraft.

Industribygningene i Møllebyen framstår som en enhetlig teglsteinsbebyggelse fra perioden 1875-1920, og vannverket i teglstein passer godt inn i denne

Kommunalavdeling kultur og oppvekst

Rådhuset postboks 175, 1501 Moss T 69 24 80 00 F 69 24 80 01
E post@moss.kommune.no I www.moss.kommune.no
Org.nr. 944383476 Bankkonto 1080 29 65600

industribebyggelsen. Fra 1970-tallet ble virksomheten i bygningene i stor grad nedlagt og sto tomme frem til slutten av 1990-tallet. I dag er området Møllebyen et restaurert industriområde, der nye virksomheter etableres i de gamle bygningene. Den historiske bebyggelsen i Møllebyen har stor antikvarisk verdi. Møllebyen er tildelt Statens Byggeskikkpris 2003, Moss bys pris for god byggeskikk, og Olavsrosa fra Norsk Kulturarv 2011.

Vannverket er sammen med øvrige møllebygninger i området, regulert for bevaring. Møllebyen eies i dag av en investorgruppe hvor eiendomsselskapet Fredriksborg AS forvalter bygningene. Det er tinglyst en avtale på eiendom gnr/ br.nr 2/923 at Mossefossens Venner har full råderett over bygningen. Vannverket er et supplement til Moss by- og industrimuseum som er lokalisert i nabobygningen. Moss kommune er positive til at det planlegges å sette vannverket i stand slik at det i større grad kan benyttes i formidlingssammenheng.

Med hilsen

Berit Kolden
byantikvar tlf 977 23 869

MOSS BYS FØRSTE VANNVERK SKAL RESTAURERES

VIL DU VÆRE MED?

Det første vannverket i 1876

Fra midten av 1800-tallet og fram til 1900 var den lille byen Moss i sterk utvikling. Folketallet økte fra 4 000 i 1850 til nesten 9 000 i 1905. Noe hadde med byutvidelse å gjøre, men først og fremst var det den industrielle utviklingen som bidro til veksten. I stikkords form kan en bare nevne møllevirksomheten, sagbrukene, brenneriene og etableringen av M. Peterson i 1883, samt de andre kjente industribedriftene som i dag ikke lenger eksisterer. Kanalen ble ferdig i 1855, gassverket ble etablert i 1857, verftet startet i 1860, og jernbanen ble åpnet i 1879.

I det hele tatt var Moss i ferd med å bli en by, og fikk sin første stadsingeniør, Carl Ludvig Stabell, i 1875. Han var den drivende kraften i en rekke prosjekter, bl.a. byplan, vann og kloakk og mye annet til byen henhørende.

Noe av det første Stabell fikk som oppgave, var å skaffe byen et vannverk. Vannverket skulle ikke kun anlegges av hygieniske eller komfortable grunner og vann til brannslukking, men også for å skaffe vann til industrien. Tidligere måtte vann hentes fra brønner, Fossen eller fra Vansjø.

Et avansert anlegg for sin tid

Til å prosjektere vannverket engasjerte byen ingeniørmajor Klingenberg som vel var en av landets fremste eksperter på området. Som for all annen industri før elektrisiteten kom, måtte vannverket drives av fossekraften. Et stort drivhjul med lommer i periferien fyltes av vann via en renne, slik at tyngdekraften drev hjulet rundt. Dette var et såkalt overfallshjul. På akslingen var det på begge sider en eksentertapp som via en stang drev pumpene fram og tilbake. Disse var bygget på Akers mekaniske verksted og var såkalt dobbeltvirkende slik at de pumpet vann både ved frem- og tilbakeslag. Rotasjonen ble altså omgjort til horisontal bevegelse.

Pumpene var de største som hittil var levert fra Akers Mek. Verksted, og de krevde derfor betydelig kraft for å drives. Vannhjulets bredde på ca. tre meter er således langt større enn vanlig slik at drivvannet får større tyngde. Diameteren på

Slik ser et overfallshjul ut. Modell fra Røros.

hjulet, ca. fire meter, er til gjengjeld noe mindre. Bruksvannet ble tatt fra elven, ganske urensset

Om kvaliteten sier byfogd Sandberg følgende: "Drikkevannet lader imidlertid atskillig tilbake i ønskelig godhet, det har ved kjemisk undersøkelse kun oppnådd non contemnendus (ikke tilfredsstillende) i hovedkarakter. Det tiltrenger filtrering, mer de nødvendige apparater dertil er så kostbare at anskaffelse derav fortiden overstiger byens krefter.»

Til venstre veivakselen som overfører kraften fra vannhjulet til pumpene.

Bygget passet godt inn i Møllebyen

Selve pumpehuset med drivhjulet og trerennene fra Fossen ble bygget på enkleste måte med tegl som hovedmateriale. Dette gjorde at det gled godt inn i miljøet omkring og sikret det enhetlige preg som karakteriserer Møllebyen. Taket over pumpehuset er en liten spesialitet som er bygget som kappehvelv. Dette hvelvet er det eneste gjenværende i området og Moss.

Til hele vannverket ble av Moss representantskap bevilget inntil 40 000 spesidaler, og fallet til drift av pumpeverket ble kjøpt for 3 000 spesidaler. Verket ble igangsatt i 1876, og pumpene ga 45 kubikkfot/minutt som tilsvarer 1250 liter/minutt. I den første tiden gikk pumpene bare 4-5 timer i døgnet for å skaffe nok vann til å holde bassenget fullt. En skal merke seg at dette var landets aller første vannverk av denne type.

Byen var således såre fornøyd med sin nye sikkerhet med så rikelig sikringsvann at man kunne sove trygt. Men allerede i 1881 inntraff en ny stor bybrann hvor hele 34 gårder langs Kongens gate, fra Elefantapoteket og opp til Høstegården, brant ned. Det var rent for lite slukningsvann, og i 1894 ble vannbassenget på Klommestensåsen utvidet til det dobbelte til en kostnad av 35 000 kroner.

Byen vokser – økt vannbehov

Imidlertid vokste byen og var i 1905 kommet opp i 8 930 innbyggere samtidig som vannbehovet hadde økt formidabelt. Pumpene gikk nå nær døgnet rundt og var svært slitte. Fra 1905 foreligger et forslag om å bytte pumpenes lærpakninger til ditto av stål samt å installere en sentrifugalpumpe drevet med elektromotor. Strømmen kom til Moss i 1906. Bystyret syntes at det var en for dyr løsning og nøyde seg med å reparere de gamle pumpene for 2000 kroner hver og utsatte investeringen i sentrifugalpumpe helt til 1920.

Den nye pumpen leverte 4 000 liter pr. minutt, og elektromotoren var på 85 hestekrefter. Dette innebar at vannverksbygningen måtte påbygges med en etasje på grunn av pumpens store høyde, men kun i halvparten av grunnflaten.

Takformen har ikke vært mulig å bringe på det rene. Det ble også bygget et sidebygg mot vest, og kanskje hadde elektromotor eller trafo plass her. Tilbygget er senere revet etter 1960. Slik fungerte da vannverket med begge sett pumper helt fram til det ble avløst av det nye vannverket i Vogtsgate 38 i 1937, et fint funksjonsbygg tegnet av arkitekt Ragnar Dahl.

I 1940 overtok Moss lysverker 2. etasje som trafo og bygde da om taket til støpt, flatt tak med lufteventiler øverst på vegg. Det ble også satt et luftegitte inn i det tidligere vindu og montert ståldør mot gaten. Denne trafoen var i drift inntil midten av 1990-tallet. Underetasjen med pumpeverk og skovlhjul var det ikke lenger bruk for, og tidens tann fikk gnage fritt.

Skal restaureres for ca. en million

I betraktning av den lange tid som er gått, er det forbausende hvor mye som fortsatt eksisterer av dette helt unike kulturminnet Selv om deler av maskineriet er fjernet og rusten har herjet, er ikke tilstanden håpløs når det gjelder å anskueliggjøre hvordan anlegget fungerte. Mossefossens venner har fått overlatt ansvaret for bygning og restaurering og har allerede med bidrag fra Movar sikret taket og utbedret utvendige vegger, samt ryddet innvendig slik at forfallet er stoppet.

Drivhjulet er i forbausende god stand og kan sees både fra nedre åpning i søndre gavl og fra inspeksjonsluke i 1. etasje. Mekanismen for regulering av vannet fines fortsatt på søndre gavl.

Der er ikke foretatt detaljert kostnadsberegning foreløpig, men en regner med et samlet utlegg på ca. en million kroner for å få anlegget i presentabel stand. Det er ønskelig at skoleklasser skal kunne besøke anlegget, og at en kan lage et utstillingsrom med modell i forholdet 1:10 av vannhjulet.

At vannverket ligger vegg i vegg med industrimuseet, regnes som en stor fordel for fremtidig drift. Likeledes at en organisasjon som Mossefossens venner med så mange ressurspersoner står bak tiltaket.

En av de dobbeltvirkende pumpene slik den ser ut i dag.

Vil du bli sponsor?

Som vi alle vet, er de offentlige midler for tiden så knappe at en i stor grad må appellere til private sponsorer for finansiering av slike tiltak. Et av landets første vannverk må ikke forfalle i en by som trenger alle gjenstående symboler på sin by- og industriutvikling. Dette skal bli et sted der kommende generasjoner av mossinger kan se og lære om sin fortid.

Mossefossens venner håper at alle gode krefter, og dem er det mange av, skal bli med på et felles løft for et unikt kulturminne. Vi tenker oss et reall spleiselag der mange medvirker til å løse denne utfordringen. Både innenbys og utenbys institusjoner inviteres til å være med.

Sponsorene vil bli synliggjort ved det settes opp en plakett på et godt synlig sted i det restaurerte vannverket med navn på bidragsyterne. Også i forbindelse med presentasjon av prosjektet i aviser, radio og fjernsyn vil sponsorenes navn bli profilert.

**Utgitt av
Mossefossens venner**

2004

STYRET FOR MOVAR IKS

Styresak 8/2018

REVIDERT MØTEPLAN FOR STYREMØTER I MOVAR IKS 2018

Direktørens forslag til

VEDTAK:

Styret i MOVAR IKS vedtar revidert møteplan for styremøtene i 2018

SAKSORIENTERING:

Som styret er kjent med, så skal styreleder flyttet til Stavanger, og skal starte i ny stilling som Rådmann i Strand kommune. Styreleder har derfor ytret ønske om å flytte styremøtene fra torsdager til fredager, noe som vil være mer praktisk for han. For administrasjonen medfører dette ingen ulemper, og det fremmes derfor etter ønske fra styreleder forslag om endring tidspunktene for årets to siste møter.

September – 28.9.2018 (Budsjett 2019)

November – 30.11.2018

Gitt at styret vedtar endringene, sørger administrasjonen for endring av innkallingene som er sendt via Outlook.

Rygge, 7. august 2018

Johnny Sundby (sign.)
Adm. direktør

STYRET FOR MOVAR IKS

Styresak 9/2018

BEHANDLINGSRUTINE FOR VARSLING I MOVAR IKS

Direktørens forslag til

VEDTAK:

Styret vedtar behandlingsrutine ved innkomne varsler i MOVAR IKS.

SAKSORIENTERING:

Som styret er gjort kjent med tidligere, arbeider administrasjonen med å etablere et eksternt varslingsombud for virksomheten.

Dette har bl.a. sammenheng med endringen av arbeidsmiljøloven f.o.m. 1.7.2017, samt at ledergruppen ønsker en sikker og god behandling hvis saker varsles. For å få til dette ønsket ledergruppen å tilknytte seg en profesjonell aktør som kan bidra i behandlingen, samt et mottak av varsler som sikrer anonymitet hvis varsleren ønsker det.

BDO AS er valgt som leverandør, etter en tilbudskonkurranse.

Selskapets ledelse vil oppfordre organisasjonen til at varsling fortrinnsvis skjer til nærmeste leder og videre i linjen der det er mulig. Administrerende direktør og HR/kommunikasjonssjef er definert som medlemmer i MOVARs interne varslingsmottak, som vil bli involvert dersom BDO mottar varsler gjeldende MOVAR.

Leverandøren tilbyr en digital, sikker varslingstjeneste. Denne sikrer anonymitet, personvern informasjonssikkerhet for varsleren.

Styret vil være varslingsmottak og få ansvar for saksbehandlingen, ved inhabilitet for administrerende direktør eller HR/kommunikasjonssjef som følge av et varsel.

Administrasjonen legger med bakgrunn i dette frem de behandlingsrutinene som trer i kraft ved varsling for styret i MOVAR IKS.

Rygge, 22. august 2018

Johnny Sundby (sign.)
Adm. direktør

Rolf-Ivar Buerengen (sign.)
HR og kommunikasjonssjef

STYRET FOR MOVAR IKS

Orienteringssak nr. 23/2018

**AVSLUTNING PROSJEKT 551 – SAP – DRENERING OG SLUK PÅ LAGERPLASS
FOR HUSHOLDNINGSRENOVASJON**

Direktørens forslag til

V E D T A K :

Saken tas til orientering

SAKSORIENTERING:

Bevilgningen ble foretatt over investeringsbudsjettet for 2017. Prosjektet har en total ramme på kr. 250 000 000.

På lagerplassen og i lageret for husholdningsrenovasjon hadde vi problemer med vannansamlinger. Vannansamlingene var spesielt utfordrende ved frost. Dette er nå utbedret. Arbeidet ble utført i 2017 med unntak av asfalteringen som ble utsatt til 2018 for å redusere faren for setninger.

Investeringen anbefales slutført med en total kostnad på kr. 218 169,-. dvs. et mindre forbruk på kr. 31 831,-.

Rygge, 20. august 2018

Johnny Sundby (sign.)
Adm. direktør

Freddy Tangen (sign.)
Sektorsjef renovasjon